พระไตรปิฎก เล่ม ๑ พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์

เวรัญชกัณฑ์

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่เขตเมืองเวรัญชา เวรัญชพราหมณ์เข้าเฝ้าทูลถามเรื่องที่พระองค์ไม่ทำความเคารพต่อพราหมณ์สูงอายุจริงหรือไม่ ตรัสตอบโดยไร้การยกตนข่มท่าน แต่เป็นสัจจะวาจาตามจริง รู้แจ้งจากญาณอันประเสริฐสูงสุดว่า.. ไม่ทรงเห็นใครในโลกไหน ๆ ทั้งมนุษย์ เทวดา มาร พรหม ที่ควรไหว้-ลุกต้อนรับ ด้วยพุทธคุณในความเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้าทำความเคารพใคร ศรีษะผู้นั้นพึงขาดตกไป พราหมณ์ได้ฟังจึงตำหนิ ๘ ข้อว่า.. ท่านเป็นคนไร้รส ไร้สมบัติ นำให้ไม่กระทำ นำให้ขาดสูญ-ให้ทำลาย ช่างรังเกียจ-ดูหมิ่น ช่างกำจัด-นำให้ฉิบหาย ช่างเผาผลาญ และเป็นผู้ปราศจากครรภ์ (ไม่มีทางได้เกิดในเทวโลก-ภพที่ดี)

พราหมณ์มองว่าการไม่ทำความเคารพ ไหว้ผู้แก่กว่า เป็นธรรมเนียมควรทำสำหรับคนดีผู้เจริญ ที่สังคมนิยมเชิดชู เมื่อไม่ทำจึงถือว่าไร้มารยาท ไร้อารยธรรมไร้รส สิ่งที่ผู้คนทำตามกันมานาน เป็นสามัคคีบริโภค เมื่อไม่ทำ จึงถือเป็นคนไร้โภคะ-สมบัติ (คล้ายคำว่าไร้สมบัติผู้ดี) การไม่ไหว้นั้น จะเป็นเหตุให้คนรุ่นหลังทำตาม จนที่สุดจะสูญสิ้นไป จึงกล่าวว่าเป็นคนนำไม่ให้กระทำ นำให้ทำลายขาดสูญ ช่างรังเกียจดูหมิ่น จึงไม่ยอมไหว้ เป็นผู้นำให้ข้อปฏิบัตินี้ฉิบหาย เป็นคนเผาผลาญประเพณีและทำร้ายใจของผู้ใหญ่ที่ควรไหว้ สุดท้ายคือจุดสูงสุดของลัทธิพราหมณ์ การทำดีมีการไหว้เป็นต้น เพื่อตายแล้วจะได้ไปเกิดในเทวโลกอยู่ร่วมกับพระผู้สร้าง จึงปรามาสว่าท่านไม่มีทางได้เกิดในภพที่ดีประณีตเช่นพวกตน

(บาลี - อปคพฺโภฯ : ครรภ์ในที่นี้หมายถึง..ครรภ์ คือการได้กำเนิดในเทวโลก)

ทั้งหมดเป็นสำนวนเพื่อกล่าวโทษ ให้เห็นว่ายังไม่ดีจริงดังกิตติศัพท์ที่ร่ำลือกัน ยังไม่บริสุทธิ์พอที่จะกล่าวได้ว่า.. มองไม่เห็นใครแม้เทวดาที่ควรแก่การไหว้ เพราะยังมีข้อไม่ดีหลายข้อที่พราหมณ์พยายามยกขึ้นมาตำหนิ

ทรงยอมรับว่าคำกล่าวนั้นเป็นเรื่องจริง แต่ตรัสตอบอธิบายด้วยแฝงการสอนธรรมไปด้วย คือยอมรับว่า.. ไร้รสจริง เพราะละรสในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (สัมผัสทางกาย) ละความยินดีในกามสุข ละรสเหล่านั้นได้หมดสิ้นเด็ดขาดแล้ว พราหมณ์เถียงไม่ออก จึงหาคำด่าต่อทีละข้อ ทรงยอมรับตามลำดับทีละข้อดังนี้

เป็นผู้ไร้โภคะ ไร้สมบัติจริง เพราะไม่ติดในสมบัติคือ รูป เสียง ฯลฯ และไม่มีการบริโภคด้วยอำนาจฉันทราคะ คือไม่มีโลภะ ความติดข้องพอใจในกามสุข จากรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสทางกายแล้ว

เป็นผู้นำให้ไม่กระทำ เพราะทรงแสดงธรรม และนำให้ ไม่กระทำทุจริตทางกาย วาจา ใจ ,เว้นขาดจากอกุศลกรรมบถ ๑๐ คือการฆ่า ขโมย ผิดในกาม โกหก คำหยาบ เพ้อเจ้อ ส่อเสียด กินเหล้าเมายา โลภอยากได้ของผู้อื่น พยาบาทปองร้าย มิจฉาทิฏฐิ

เป็นผู้นำให้ทำลายขาดสูญ เพราะทรงแสดงธรรม และนำให้ทำลายราคะ โลภะ โทสะ โมหะ (รัก โลภ โกรธ หลง) และบาปอกุศลทั้งหลาย ให้ขาดสูญไป ; เป็นคนช่างรังเกียจ (ดูหมิ่น) เพราะทรงรังเกียจละอายต่อการทำบาปอกุศลทั้งปวง ; เป็นคนช่างกำจัด หรือนำให้ฉิบหาย เพราะทรงนำให้กำจัดบาปอกุศลทั้งปวงให้พินาศสิ้นไป

เป็นคนช่างเผาผลาญ เพราะทรงเผาผลาญบาปอกุศลทั้งปวงได้สิ้นแล้ว และแสดงธรรมเพื่อเผาผลาญบาปอกุศลนั้น ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความเดือดร้อนแก่ชาวโลก ; เป็นผู้ปราศจากครรภ์ (ไม่ได้ผุดเกิดในภพที่ประเสริฐสุด) เพราะการเกิดในครรภ์ การเกิดในภพใด ตถาคตละได้หมดสิ้น ไม่มีการเกิดในที่ใดอีกต่อไปแล้ว

ทรงอุปมาด้วยลูกไก่ : เปรียบลูกไก่ที่เจาะฟองไข่ออกมาได้ก่อนควรเรียกว่าพี่ ตถาคตผู้เดียวเท่านั้น ได้ทำลายฟองไข่คืออวิชชา สำเร็จอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยม จึงเป็นพี่ใหญ่ผู้ประเสริฐที่สุดของโลก ในขณะที่หมู่สัตว์ยังถูกฟองไข่คืออวิชชาห่อหุ้มอยู่

ตรัสถึงตรัสรู้บรรลุธรรม เริ่มต้นจากปรารภความเพียร ไม่ย่อหย่อน มีสติตั้งมั่น ไม่หลงลืม มีกายสงบ ไม่กระสับกระส่าย มีจิตแน่วแน่เป็นสมาธิ สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจาร ปีติ และสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่ ๒.เพราะวิตก วิจารสงบระงับไปแล้ว บรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจาร มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิเท่านั้นอยู่

๓.เพราะปีติจางคลายไปแล้ว มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย ได้บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข ๔.เพราะละสุขและทุกข์ได้แล้ว เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว บรรลุฌานที่สี่ คือ..จตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่

จากนั้นทรงบรรลุวิชชา ๓ ซึ่งเปรียบเหมือนการเจาะฟองไข่คืออวิชชามาในแต่ละครั้ง รวม ๓ ครั้งได้แก่.. ๑. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ระลึกชาติได้ไม่จำกัด ๒.จุตูปปาตญาณ เห็นการเกิดของทุกภพภูมิด้วยตาทิพย์ รู้ชัดว่าทุกชีวิตเป็นไปตามกรรม ทำดีย่อมไปสุคติโลกสวรรค์ ทำชั่วย่อมไปสู่อบายภูมิ ๓.อาสวักขยญาณ รู้แจ้งในอริยสัจจ์คือ.. ทุกข์ สมุทัย-เหตุเกิดทุกข์ นิโรธ-ความดับทุกข์ มรรค-ทางสู่ความดับทุกข์ (หลักปฏิจจสมุปบาท หลักเหตุผล เพราะมีสิ่งนี้จึงเกิดสิ่งนี้ ฯ)

เมื่อรู้เห็นอยู่อย่างนี้ จิตหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป (ไม่ต้องเกิดในภพใดอีกแล้ว-นิพพาน) ความมืดมิดคืออวิชชาเรากำจัดได้แล้ว แสงสว่างคือวิชชาได้เกิดขึ้นแก่เรา นี้คือการเจาะฟองไข่คืออวิชชาออกมาของเรา เหมือนการเจาะออกจากฟองไข่ของลูกไก่ ฉันนั้น

เวรัญชพราหมณ์ได้ฟังแล้วเกิดความเลื่อมใสอย่างยิ่ง ด้วยเหตุที่พราหมณ์จำนวนมากมีปกติสวดมนต์ทำสมาธิ ประพฤติตนเพื่อแสวงหาทางแห่งความสุขสงบอยู่เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงพิจารณาเข้าใจคล้อยตามในธรรมได้โดยง่าย ที่สุดจึงประกาศตนเป็นอุบาสก ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ เป็นที่พึ่งที่ระลึกสุงสุด น้อมเอาพุทธธรรมคำสอนมาประพฤติปฏิบัตินับแต่บัดนั้น

สมัยนั้น เมืองเวรัญชาเกิดภัยพิบัติ ขาดแคลนอาหาร บิณฑบาตรได้ลำบาก แต่มาได้ข้าวนึ่งตากแห้ง ซึ่งเป็นอาหารม้าของพ่อค้าที่เดินทางมาพักในเมืองระยะหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสวยข้าวนั้นเหมือนภิกษุทั้งหลาย โดยพระอานนท์บดแล้วนำถวาย ทรงสรรเสริญเหล่าภิกษุว่าเป็นผู้ชนะ ที่สามารถสู้ความลำบากได้ อยู่ง่ายกินง่าย โดยไม่ต้องแสวงหาในทางที่ผิด เช่น อวดตนเป็นผู้วิเศษให้ชาวบ้านมาสักการะบูชาถวายทาน ฯลฯ (พระภิกษุในครั้งนั้น ล้วนเป็นพระอริยทั้งหมด)

พระมหาโมคคัลลานะเข้าเฝ้าขอโอกาสใช้ฤทธิ์เพื่อนำอาหารทิพย์มาให้แก่ภิกษุ จนถึงพาเหล่าภิกษุเหาะไปบิณฑบาตรในอุตตรกุรุทวีป แต่ไม่ทรงอนุญาต

พระสารีบุตรเข้าเฝ้ากราบทูลถามเรื่องพรหมจรรย์ คือศาสนาของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ดำรงอยู่ได้นานหรือไม่เพราะเหตุใด

(**ความเป็นพุทธะ** คือสภาวะรู้แจ้งตามจริงในสิ่งทั้งปวง เป็นกลางสำหรับทุกคน ไม่ใช่ลัทธิประเพณีหรือกลุ่มความเชื่อที่ต้องอยู่ใต้อำนาจดลบันดาลของใคร ไม่ได้เป็นบุญบาปเพราะแค่ทำหรือไม่ทำตามกฎที่ศาสดาตั้ง แต่แสดงสิ่งที่จะเกิดขึ้นจริง เมื่อทำอะไร จะเกิดผลกลับมาอย่างไร แสดงธรรมให้รู้ ไม่ใช่บังคับต้องทำตาม หรือจงเชื่อเรา เป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ด้วยตนเอง ใครปฏิบัติถูกทางย่อมสำเร็จอรหันต์ เป็นพระพุทธเจ้าได้ทุกคน แต่จะเป็นพระพุทธเจ้า ต้องสะสมบารมียาวนานกว่า เหมือนครูสอนทำอาหาร ต้องรู้วิธีทำอาหารหลายอย่างให้มากที่สุด เพื่อไปสอนแต่ละคนที่ทำแค่ไม่กี่อย่างก็พอกับชีวิตของเขาแล้ว (คนเราชอบไม่เหมือนกัน แต่กินแล้วอิ่มเหมือนกัน)

เมื่อมีผู้สำเร็จเป็นพุทธะขึ้นมาแล้วประกาศศาสนา มีสาวกสืบต่อจนถึงเวลาหนึ่งต้องเสื่อมสูญไป อันเป็นกฎธรรมดาสามข้อ คือ ไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) ที่ทุกอย่างต้องเปลี่ยนแปลง เป็นทุกข์ คงสภาพเดิมไม่ได้ ไม่ใช่ไม่มีตัวตน ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใคร ระยะเวลาของพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งจนสิ้นศาสนาจนกว่าจะเกิดพระพุทธเจ้าองค์ต่อไป นับเป็น.. **“หนึ่งพุทธันดร”**

ข้อควรจำคือ.. จะเกิดพระพุทธเจ้าองค์ใหม่ไม่ได้ในขณะที่ศาสนายังไม่สูญไป อีกทั้งการเป็นพระพุทธเจ้า ต้องมีกายประณีตงดงาม เสียงไพเราะกังวาลมีพลัง กิริยามารยาทสมบูรณ์พร้อม อันเป็นผลจากบุญบารมีที่สะสมไว้ยาวนานหลายกัปป์ ควรเข้าใจเพื่อไม่ถูกมิจฉาชีพ หรือผู้ป่วยจิตเภทหลอกลวงให้เสียเงิน เสียเวลา หลงเป็นมิจฉาทิฏฐิ บูชาสิ่งอัปมงคล)

ตรัสเหตุที่ศาสนาตั้งอยู่ได้ไม่นาน เพราะพระพุทธเจ้าสมัยนั้น ๆ ไม่ทรงแสดงธรรมโดยพิศดาร -ละเอียดกว้างขวาง (เพราะสาวกยุคนั้นกิเลสเบาบาง ฟังธรรมเพียงน้อยก็บรรลุได้) ไม่บัญญัติสิกขาบทไว้เพราะไม่มีใครทำผิด จึงไม่มีการแสดงปาติโมกข์ คือการสวดทบทวนสิกขาบท คือวินัย หรือกฎกติกาของสงฆ์เป็นประจำ (การสวดปาฏิ-โมกข์ที่แปลไม่ออก หรือสักแต่สวดเร็ว ๆ ให้จบ ๆ ควรพิจารณาว่าเกิดประโยชน์หรือ?)

เมื่อสิ้นพระพุทธเจ้าและสาวกผู้บรรลุตามเหล่านั้นแล้ว ชนรุ่นหลังที่เข้ามาบวชจากต่างตระกูล ต่างชาติวรรณะ ต่างแยกยึดในสิ่งที่แต่ละพวกชอบใจ ไม่มีการสังคายนา รวบรวมตรวจสอบท่องจำหลักธรรม พระธรรมจึงอันตรธานไปทีละส่วน เมื่อขาดหลักธรรมแท้ให้ยึดถือปฏิบัติให้ถูกต้องครบถ้วน จึงไม่อาจบรรลุธรรมรับผลที่ควรได้จากการบวชและนับถือศาสนา ทั้งตนเองและชาวบ้านย่อมเสื่อมศรัทธา ฯลฯ ศาสนาจึงตั้งอยู่ได้ไม่นาน เหมือนดอกไม้กองรวมกันไว้ถูกลมพัดกระจัดกระจายไป ส่วนที่ศาสนาตั้งได้นานก็เพราะทำสิ่งตรงข้ามกัน เปรียบเหมือนดอกไม้หลากพันธุ์ร้อยด้ายรวมกันไว้ ย่อมไม่กระจายไปเมื่อมีลมพัดมา

พระสารีบุตรกราบทูลขอให้ทรงบัญญัติสิกขาบท ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงเพื่อเป็นเหตุให้พระศาสนาดำรงอยู่ได้ยืนนาน ตรัสให้รอก่อน ต่อเมื่อภิกษุมีจำนวนมาก มีลาภสักการะมาก มีการบวชนานแพร่หลาย **“อาสวัฏฐานิยธรรม”** คือธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะ (กิเลส-ทุกข์) การประพฤติผิด ความชั่วบางอย่างในสงฆ์เกิดขึ้นแล้ว ตถาคตจึงจะบัญญัติสิกขาบท จะยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่สาวก เพื่อขจัดธรรม(สิ่ง)เหล่านั้น ก็ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ในขณะนี้ล้วนเป็นอริยะตั้งแต่โสดาบันขึ้นไป ยังไม่มีโทษ ไม่มีสิ่งมัวหมอง บริสุทธิ์ผุดผ่อง ยังไม่จำเป็นต้องบัญญัติสิกขาบท

ครั้นถึงวันออกพรรษา พระผู้มีพระภาคเสด็จไปบอกลาเวรัญชพราหมณ์ เพราะเป็นผู้นิมนต์ให้จำพรรษา แล้วเสด็จออกจากเมืองเวรัชาในเวลาต่อมา